

**KADINLARIN YOKSULLUKLA MÜCADELE YOLLARINDAN BİRİ
OLARAK SOSYAL YARDIM BAŞVURULARI: ADANA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

**SOCIAL ASSISTANCE APPLICATIONS FOR WOMEN AS ONE OF THE
WAYS TO COMBAT POVERTY: ADANA METROPOLITAN MUNICIPALITY
EXAMPLE**

**ОБРАЩЕНИЕ ЖЕНЩИН К ИНСТАНЦИЯМ С ЦЕЛЬЮ ПОЛУЧЕНИЯ
СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ, КАК ОДНА ИЗ ФОРМ БОРЬБЫ ПРОТИВ
БЕДНОСТИ: НА ПРИМЕРЕ МЕРИИ Г. АДАНА**

Bülent KARA* – Hacer ATEŞ**

ÖZ

Toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliğini önlemek, toplumsal huzuru sağlamak, yoksulluğun etkilerini azaltmak ve fırsat eşitliği sağlayabilmek adına önemli bir yere sahip olan sosyal güvenlik programlarındaki açıkların ortaya koyduğu eşitsizlikleri kapatma bazında alternatif bir önlem olarak sosyal yardım hizmetleri yaygınlaşmıştır. Gelişim ve değişimler zamanla ve toplumlara göre yoksul kesimlerde farklı ihtiyaçların doğmasına neden olmuş böylece bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik çeşitli önlemler alınmış, birtakım kurumlar oluşturulmuş ve hukuki düzenlemeler getirilmiştir. Yoksul kişilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir uygulama olan sosyal yardımlar aynı ve nakdi yardımları içermektedir. Yoksullukla mücadele yollarında kadınların erkeklerden daha fazla aktif rol oynamalarında birçok faktörün etkili olmasının yanı sıra “toplumsal cinsiyet rolleri” nin yüklediği meşrulaştırmanın büyük etkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Hane içi incelemeye tabi tutularak yapılan yardımlarla kadının yoksulluğunun ayırt ediciliği görülmemekte ve kadın mağduriyetini ailedeki diğer fertlerin yoksunluklarını yok edememe gafletiyle ağırlaştırırken, daha fazla sorumluluk alan ve mücadeleye girişen taraf olarak “Yoksulluğun Kadınsılaşması” şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Yerel düzeydeki sosyal hizmet ve yardımların merkezi yardımlara göre daha etkili olması yerel yönetimlerin sosyal yardım konusunda aktif rol oynamalarında etkili olduğundan hareketle Adana Büyükşehir Belediyesi sosyal yardım biriminin faaliyetleri arasında kadınların yeri bu çalışmanın konusu olmuştur. Alt yapısının ne derece sağlam olduğu ve sonuçlarının ne derece takip edilip etkili olduğu tartışma konusu olan sosyal yardım faaliyetleri toplumsal huzura etki edebilecek gelir dağılımındaki adaletsizliklerin yol açtığı bozulmaların önlenmesi konusunda emniyet görevindedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Sosyal yardım, sosyal hizmet, yoksulluğun kadınsılaşması, sosyal güvenlik, gelir dağılımı, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

Social welfare services have become widespread as an alternative measure to close the inequalities set by the deficits in the social security programs, which have an important

* Doç. Dr. Ömer Halisdemir Üniversitesi, FEF, bkara@ohu.edu.tr

place in order to prevent income inequality in society, to provide social peace, to reduce the effects of poverty and to provide equal opportunities. Development and changes have caused different needs over time and in the poorer societies according to societies, so various measures have been taken to meet these needs, some institutions have been established and legal regulations have been introduced. Social benefits, which are an application to meet the needs of the poor, include the same and cash benefits. In addition to being influenced by many factors in the active role of women in the fight against poverty with men, the great effect of the "gender roles" imposed by the "gender roles" is an undeniable reality. The discrimination of women's poverty is not seen with the assistance made by in house investigation and while the women victimization aggravates the deprivation of the other members of the family by the failure to destroy it, it takes the form of "Feminization of Poverty" as a side who takes more responsibility and struggles. The role of women in the activities of the Adana Metropolitan Municipality welfare office has been the subject of this study, as the local level of social services and benefits are more effective than the central benefits, as local governments have an active role in social assistance. Social assistance activities, which are debated as to how robust the infrastructure is and how its outcomes are monitored and effective, is a safety task in the prevention of corruption caused by injustice in income distribution that can affect social peace.

Key words: Poverty, Social assistance, social work, feminization of poverty, social security, income distribution, social gender.

АННОТАЦИЯ

С целью устранения неравного разделения народного дохода, создания общественного благополучия, уменьшения нищеты и создания равноправия доступа, применяются разные социальные программы, как альтернатива устранения разных недостатков социального страхования. Эволюция и изменения со временем являются причиной разных недостатков для бедных слоев общества. Во избежания этого, принимаются разные меры, создаются некоторые организации и устанавливаются соответствующие правовые нормы, в адрес бедных слоев направляется социальная и денежная помощь. Наряду с несколькими факторами против борьбы с бедностью ради большей активности женщин по сравнению с мужчинами, принимается ещё легитимация т.н. формула "гендерных ролей общества". При установлении уровня бедности семьи и выделении помощи, отдельно не устанавливаются причины бедностей женщин. Несправедливость и безрассудство против них усугубляется ещё с не решением проблем других членов семьи. После чего, борьба против бедности принимает форму как "Феминизация бедности". Местная социальная помощь является более эффективным, чем центральная. Исходя из этого, целью исследования нашей статьи стал вопрос о роли женщин в социальных мероприятиях мери г. Адана.

Ключевые слова: беднота, социальная помощь, социальное обслуживание, феминизация бедности, социальное страхование, разделение дохода, гендер.

1. GİRİŞ

Yardıma muhtaç yoksul vatandaşların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sosyal devlet politikaları kaps²amında yerel düzeyde ihtiyaç sahiplerine ulaşabilmek adına çeşitli

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. hates8601@gmail.com

kurumlar oluşturulmuş ve örgütlendirilmiştir. Bu kurumlar yerel düzeyde halka en yakın olan yardım noktalarıdır.

Adana Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal yardım faaliyetleri içinde yardıma muhtaç yoksul kadınlara yönelik yapmış olduğu yardım hizmetlerine değineceğimiz üzere Adana Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 10.03.2008 tarih ve 42 sayılı kararıyla uygulamaya konulan Sosyal Yardım Yönetmeliği'nin 4. maddesinin 3 bendinde "Muhtaçlık" kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarını, anne ve babasını, Adana Büyükşehir Belediye sınırları içinde hayat şartlarına göre asgari seviyede geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama hali olarak tanımlanmıştır.

YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk, ülkenin sosyo-ekonomik şartlarından etkilenen, en temelde akla gelen yaşamını sürdürebilmek için ihtiyaç duyulan temel gereksinimlerden yoksun kalmak anlamında düşünülen çok sayıda ve farklı bakış açıları içeren yoksulluk tanımlamalarına rastladığımız bir kavramdır. Temelde gelir ve temel ihtiyaçlar üzerinden yola çıkılarak tespitinde bulunulan yoksulluk sadece mal hizmet ve gelire ulaşmadaki mahrumiyetle sınırlı kalmayıp somut ihtiyaçlardan ziyade soyut gereksinimlerde tanımlamalar yer almaktadır.

Yoksulluk, sadece gelir düzeyine indirgenmemesi gereken çok boyutlu bir sorun olup aynı zamanda, üretim araçları mülkiyeti ve bölüşüm ilişkileri gibi yapısal sorunları içeren toplumsal mekanizmanın bir göstergesidir. Bu nedenle yoksullukla mücadele programlarında yalnız yoksulluğun yüzeysel belirtileri değil, yoksulluğa sebep olan sorun ve süreçler de göz önünde bulundurulmalıdır (Önder ve Şenses, 2006 akt. Karakoyun, 2013: 23). Sürdürülebilir ekonomik politikalarla yoksulluğun sebepleri ve süreçleri incelenerek toplumsal ve ekonomik anlamda eşitsizlikler en aza indirilmeye çalışıldığında yoksullukla ilgili çözüm yollarına başvurulmuş olunacağını düşünmekteyim. Yoksullukla mücadelede kamusal sivil ve kurumsal örgütlenmeler oldukça önem arz etmektedir. Baktığımızda en gelişmiş dediğimiz ülkelerde bile yoksullukla mücadeleye dayalı çeşitli şekillerde politikalar uygulandığı bilinmekte. Öyleyse yoksulluk aynı zamanda devletin gelişmişlik düzeyine etki edebilecek pozisyona sahip bir etken düşüncesiyle önlem alınması gereken ve sürekli denetim ve gözetim gerektiren bir olgudur diyebiliriz. Yoksulluk kavramı ve yoksulluğu yaşama biçimleri hakkında çok sayıda kaynağa ulaşmak mümkündür.

YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluğun toplumlara ve toplumların geçirmiş olduğu zamansal evrelere göre farklılık ve süreklilik gösteren bir kavram olarak karşımıza çıkmakta ve çok farklı tanımlamalarının olduğundan bahsetmiştik. Bu kısımda yoksulluğu ölçülebilir ve ölçülemez temellere dayandırarak *objektif* ve *subjektif* yaklaşımla ele alacağız.

Objektif yoksulluk yaklaşımı gelir, tüketim harcamaları, kalori miktarı gibi somut ve ölçülebilir kıstaslar üzerinde yoğunlaşmakta ve bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için asgari gereksinim düzeyinin belirlenmesini ifade etmektedir (Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 342). Görüldüğü üzere yoksulluk bu yaklaşımla tespit edilebilir ve gözlenebilir bir olgu olarak ele alınmış ve temel ihtiyaçların öneminin vurgulandığı bir perspektif çizilmiştir. Ummuhan Gökova, Aysun Danışman Işık ve Çisel Ekiz Gökmen'in 'Kadın Yoksulluğuna Objektif ve Subjektif Bakış: Muğla ve Mardin Örneği' isimli makalesinde objektif yoksulluk yaklaşımında *mutlak* ve *görelî* yoksulluk yöntemlerinden bahsetmektedir. Dar anlamda mutlak yoksulluk, bir bireyin minimum gıda harcaması için

gerekli olan minimum gelir ya da yaşamını devam ettirebilmesi için alması gereken minimum kalori ihtiyacını sağlayamaması durumu olarak tanımlanabilir [Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 2001: 104 akt. Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 343]. Geniş anlamda mutlak yoksulluk yaklaşımına göre yoksulluk, bir birey ya da hane halkının yaşamını sürdürebilmek için beslenme yanında giyinme, barınma, ısınma gibi en temel gereksinmelerini de satın alabilmesi için gerekli gelir düzeyine sahip olamaması durumu olarak tanımlanmakta ve dar anlamda tanımlanan mutlak yoksulluk sınırına göre daha yüksek bir yoksulluk sınırına yol açmaktadır (Şenses, 2002: 64 akt. Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 343). Her iki tanımlamada ele alındığında dar anlamdaki tanımlamada sadece gelir üzerinde durulmuş geniş anlamdaki tanımda ise temel ihtiyaçların karşılanıp karşılanmaması hususuna göre yoksulluk belirli ve kesin sınırlarla kalıp bir anlamda ele alınmıştır.

Objektif yoksulluğun diğer bir kolu olan göreceli yoksulluk, Dünya Bankası'na "bir toplumda kabul edilebilir tüketim düzeyinin altında kalma" olarak tanımlanmıştır (World Bank, 2008: 1 akt. Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 343). Genelden yola çıkarak genelin sahip olduklarından en üst ve en alt düzeyin ortalamasının alınarak bir sınır oluşturup bunu baz alan, genelin sahip olduklarına ulaşamamış ya da bir kısmına farklı miktarlarda ulaşmış kişileri yoksul olarak tanımladığını anlamış olduğum bu yaklaşım sadece rol oynayan kişiler üzerinden yola çıkılması diğer faktörlerin göz ardı edilmiş bir şekilde çıkarımda bulunduğu izlenimi vermesi açısından tarafımda yetersiz bulunmaktadır. Bireylerin gelir düzeylerinden yola çıkılarak oluşturulan toplumun refah düzeyinin yine bireyler tarafından yakalanıp yakalanmadığına göre oluşturulan kısır kapalı ve döngüsel bir tanımlama gibi gelmektedir. "Göreceli yoksulluğa " karşılık "mutlak" kavramını ilk olarak McNamara, 1973 yılında Nairobi'de Yönetim Kurulu'na hitaben yaptığı yıllık konuşmasında kullandı:

Göreceli yoksulluk basitçe, birkaç ülkenin diğerlerinden daha az varlıklı olması ya da bir ülkedeki bazı vatandaşların komşularından daha az servete sahip olması demektir. Mutlak yoksulluk ise, hastalık, okuma yazma bilmeme, kötü beslenme yada bakımsızlık gibi onur kırıcı yaşam koşullarında yaşama, biçiminde nitelendirilir. Bu yoksulluğun mağdurları, en temel insani ihtiyaçlarını karşılayamaz durumdadırlar (Mies, 1988 çev .Temürtükran, 2008: 83).

Objektif yoksulluk nicel verilerden yola çıkılarak sübjektif yoksulluk ise nitel verilerden yola çıkılarak birtakım sonuçlara ulaşmamızı sağlar. Sübjektif yoksulluk ekonomik olduğu kadar sosyo – kültürel birçok faktörden de etkilenmektedir (Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 347). Sübjektif yoksulluğun niteliksel özelliği sadece ekonomik değil sosyo-kültürel süreçlerden de etkilenmesinden kaynaklanmasındadır.

Goedhart ve arkadaşlarına (1977) göre yoksulluk, objektif olarak belirlenebilen doğal bir durum değildir. Sübjektif yaklaşımda gelir ve bireyin algıları üzerinde durulmuştur. Yeterli gelirin ne olduğu bireyin değerlendirmesine bırakılmıştır. Kişiye göre yoksulluğun anlamı, kendisini yoksul hissedip hissetmediği ve kendisinin yoksulluk piramidinin neresinde gördüğü gibi sorular sorulmaktadır.

Yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda her zaman sübjektif yoksulluk oranı objektif oranlarından daha yüksek çıkmaktadır. Benzer özelliklere sahip bireyler sübjektif refah değerlendirmesi sorularına birbirlerinden çok farklı cevaplar verebilmektedir (Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 344). Bireylerin yoksulluğu yaşama biçimlerinin ve yoksulluğu hissetme durumlarının farklı olması onların sorulara farklı cevap vermelerinin temelinde yatan sebeptir ve bu durum objektif verilerden çok sübjektif yorumlamalara ulaşılarak tespit

edilebilecek bir durum olarak düşünmekteyim. Tek başına subjektif verilerle yola çıkılarak yoksulluk tespiti yapılamayacağı aşikardır. Objektif verilerin de elimizde hazır bulunduğu bir çalışmayla yoksulluğun boyutlarını somut verilerden yola çıkarak soyuta da etki eden ve soyuttan da etkilenerek süregelen yoksulluk kavramının etraflıca ele alınacağı izlenimi oluşturmaktadır.

Genelde yoksulluk, özelde ise kadın yoksulluğunun anlaşılmasında iki ölçümünde kullanılmasında yarar vardır. İleride de değineceğimiz üzere kadınların evli yada evli olmaması (boşanmış, ayrı, eşi vefat etmiş yada imam nikahlı) durumlarında hanedeki gelire dayalı yoksulluk ve yardım kapsamında sadece gelirin olması ve kişi başına düşen miktarın yeterli görünmesi yetersiz kalıp kadının bu gelirden ne kadar faydalanabildiği, tek başına kadının yoksulluğunu ön plana çıkararak kadının geliri kullanabilmede ne derecede etkin rol oynadığı ve yoksulluğu hissetme algısı konusunda subjektif kriterler daha belirleyici olarak karşımıza çıkacaktır. Fakat bu geniş kapsamlı ve yüz yüze görüşme tekniğini kapsayan çok boyutlu çalışmalarla tespiti gerçekleştirilecek bir durumdur.

“KADIN YOKSULLUĞU” KAVRAMI VE AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ

Son zamanlarda kadınlar üzerine yapılan araştırmaların artması nedeniyle yoksulluk algısında da kadının durumuna önem verilmiş ve kadına atfedilen rollerin etkili olduğu bir anlayışa dayanan süreçte ‘Toplumsal Cinsiyet’ kavramının önemi üzerinde durmanın ve kadın yoksulluğunun ayırt edici özelliğine değinmekte fayda olduğunu düşünmekteyim.

Toplumsal cinsiyet, toplumca beklenen ve dayatılan erkek veya kadın olmakla ilintilendirilmiş sosyo-kültürel normları içeren bir kavramdır. Toplumun kadına ve erkeğe atfettiği rolleri temsil eden bu kavram toplumun süregelen birikimleriyle belirli anlamlar yüklenene yüklenene birtakım değerlere ulaşmış aynı zamanda toplumun diğer organlarını da etkilemektedir. Onaran’a göre Toplumsal cinsiyet, bireyler için beklenti örüntüleri oluşturan, günlük yaşamın toplumsal süreçlerini düzenleyen, ekonomi, ideoloji, aile, siyaset gibi toplumsal örgütlenmelerin içine yerleşerek onları biçimlendiren bir kurumdur (Onaran, Büker, Bir, 1998: 2-3 akt. Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 20). Biyolojik Cinsiyetin somut gerçekliğiyle zamanla toplumun yüklediği soyut anlamlar ve yorumlamalar kadın ve erkeğin giyim şekli, karar alma ve uygulama yöntemleri, çalışma şekilleri ve çalışmalarına verilen değer ve kazanca yüklenen anlamları, ev içi ve ev dışındaki ifade ettikleri yerleri vs. gibi birçok davranış ve tutumlarında yönlendirici etkiye sahip olmuştur. Tüm toplumlarda kadınları daha fazla yoksullaştıran, dışlayan ve boyun eğdiren durumları üreten ve yeniden üreten toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı pratikleri ve normları bulmak mümkündür (Vicente, 2005: 15 akt. Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin, 2014: 21). Yoksulluk sadece kadınları ilgilendiren bir sorun olmamakla beraber kadınlar ve erkekler yoksulluğu farklı şekillerde yaşamakta ve algılamaktadır.

Farklı etkileme politika notlarında da yansısını bulmuş ve 1995’te 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı’nda “yoksulluğun kadınlaşması” ifadesi yer almıştır (Şener, 2009: 2). Bu kavram ilk olarak ABD’de tek ebeveynli ailelerin yada yalnız yaşayan kadınların daha yoksul oldukları yönündeki çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur. Kadınların hane reisi olduğu hanelerin sayısının artması kadının hem ev geçindirmek hem de çocuk bakmak gibi yüklü görevlerin arasında sıkışıp kaldığı hanelerde kadınların yoksulluğu yaşama ve hissetme durumları daha ağır şekilde gerçekleşmektedir. Aile yapısının değişmesi, boşanmaların artması, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının artması ve çocukların kadınlar tarafından bakılması gibi nedenler yoksulluğun kadınlaşmasını açıklamak için kullanılmıştı (McLanahan ve Kelly, 1999 akt. Şener, 2009: 2). Kadının yoksullaşmasına neden olan

etkenler daha da arttırılabilmekle beraber ileride konuyu ayrıca daha detaylı bir şekilde ele alacağımız bir konudur.

Kadın yoksulluğunu anlamak amacıyla genel yoksulluk içindeki belirleyiciliğinin ve nedenlerinin ortaya konulması gerekir. Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların çalışma ve işe alınma oranlarının düşük olması yada çalışan kadınlara erkeklere nazaran daha düşük ücretler verilmesi, çalışan kadının çocuğa bakmakla sorumlu görülen anlayışın verdiği zor durumda kalmaları (çalıştığı ücretin çocuğa bakım parasına gideceği, çocuğu annenin yetiştirmesi anlayışı vs.), eşinin vefat etmiş olması, eşinin sağlık sorunu nedeniyle çalışamaması ve kadının da eşine bakmak nedeniyle çalışamaması, eşinin yanında olmaması (cezaevinde bulunma, erkeğin evi terk etmesi, kadını evi terk etmeye neden olma vs.), kadının yalnız olması (hiç evlenmemiş, boşanarak, boşanma davası açılarak, tedbir kararı, ayrılık kararı verilerek; kirada, anne-baba evinde, akraba evinde vs. yaşamaya çalışması gibi), kırsal kesimde yaşayan kadınların iş imkanlarının az olması (kente iş amacıyla gelmenin maliyetinin yüksek olması, bilmedikleri bir ortamda çalışmanın ürkütücü gelmesi ve yaşadıkları kırsal sosyal çevrenin bakış açısı vs.), çocuk sayısının fazla olması (kadının daha çok çocuğa bakmak zorunda kalması, çocuğun ihtiyaçlarının kadın tarafından öncelikli görülmesi, hane içi gelirin kişi başına düşük olması vs.), hane içindeki gelirin eşit paylaşılmaması yada hiç paylaşılmaması, eğitimden yararlanma imkansızlığı (annenin kızlarını ev işlerinde yardımcı olarak görmesi, toplumsal meşurlaştırma vs.) gibi daha birçok nedenler çoğaltılabilir.

SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL DEVLET

Bir politikanın sosyal politika olarak değerlendirilebilmesi için; refah düzeyini artırıcı politikalar olması; ekonomik amaçlarının yanı sıra ekonomi dışı amaçlar kapsamı ve toplumdaki tüm dezavantajlı gruplara gelirin yeniden dağılımını hedeflenmesi gerekir (Titmuss, 1974: 29; akt. Ersöz, 2005/b: 762 akt. Çelik, 2014: 5). Burada bahsi geçen dezavantajlı gruplar yoksullar, yaşlılar, hastalar, engelliler, çocuk ve kadınlar gibi kendi kendini idame ettiremeyen bakıma ve özel korumaya muhtaç kesimdir.

Bilindiği üzere 1961 Anayasası'nın 2.maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti, ..., sosyal bir hukuk devletidir" ibaresi ile sosyal devlet ilkesi ilk defa benimsenmiştir.1982 Anayasası'nda ise devletin sosyal ve hukuk devleti olduğu, toplumun genelinin refah ve huzurunun sağlanmasının önündeki engellerin kaldırılması, kişilerin maddi-manevi varlıklarının geliştirilmesi için gereken şartların hazırlanması devletin görevi olarak sayılmıştır. Sosyal devlet anlayışı, ilk olarak 1848 Fransız Anayasası'nda kabul edilmiş, daha sonra 1919' da Alman Weimar Anayasası'nda, devlet tarafından "ekonomik hayatın adalet esaslarına göre ve herkese insanlığa yaraşır bir şekilde" düzenleneceği ilkesini benimsemiştir. Fransa Anayasası'nda olduğu gibi Alman Weimar Anayasası'nda da eğitim, çalışma ve sağlık haklarını güvence altına alarak eşitlik ilkesine vurgu yapılmıştır (Ateş, 2009: 90 akt. Çelik, 2014: 5). Görüldüğü gibi devletler vatandaşlarının asgari düzeyde de olsa sosyal durumları ve refahlarını iyileştirme, gelir durumları ve yaşam kalitesindeki eşitsizlikleri en aza indirmeyi hedeflemekte böylelikle gruplar ve sınıflar arası çatışma ve anlaşmazlıkları gidererek varlığının selametini korumayı hedef almaktadır.

Sosyal hizmet ve yardım anlayışının çıkış noktası sosyal devlet ve sosyal devletin sosyal politikalarıyla ilişkilidir. Sosyal devletin sosyal adaleti sağlamak, sosyal sorunları çözmek ve insan onuruna yaraşır yaşam düzeyinde bir hizmet sunma noktasında uyguladıkları yerel sosyal politikalar zamana ve toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir.

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE YEREL YÖNETİMLERİN ÖNEMİ

Yerinden yönetim; kamu hizmetlerinin yönetiminin, merkezden ayrı özerk kamu hukuku tüzel kişilerine verilmesidir (Tortop, İspir, Aykaç, 1993: 97 akt. Bal, 2008: 245). Yerel yönetimler özgürlük, eşitlik, refah gibi demokratik değerlerin gelişmesine daha fazla katkı sağlayarak merkezin tam anlamıyla ulaşamadığı vatandaşlara hizmet noktasında daha yakın olan ‘insana dokunma’ eylemini kamu kurum ve kuruluşlarının hizmetleriyle daha etkili bir biçimde yerine getirebilmektedirler.

Yerel yönetim, topluluğun ihtiyaçlarının karşılanması için verimli, etkin ve yerel koşullara duyarlı yönetsel kararların alınmasını ve eylemlerin gerçekleştirilmesini sağlayarak refahı gerçekleştirmektedir (Yıldırım, 1993:35 akt. Bal, 2008: 247). Yerel anlamdaki sosyal politikaların genel anlamdaki politikalardan daha etkili olduğu hizmetlerin özelin çeşitliliğine ve ihtiyaçlarına göre şekillenmesi gerektiğinin önemi dikkate alındığında daha iyi anlaşılacağı bir gerçektir. Belediyeler yerel yönetimlerin hizmetleri arasında vatandaşlara etki noktasında diğer yerel yönetim organlarına göre daha etkili rol oynarlar. Belediyelerin sosyal hizmet ve yardım uygulamaları her ne kadar merkezi yönetimin taşradaki teşkilatlarına göre bütçe vb. konularda sıkıntılar nedeniyle altyapısal sorunlar nedeniyle sistemli uygulanamasa da yardımlar noktasında küçümsenmeyecek öneme sahip olmaları nedeniyle değinmemizde fayda görmekteyim.

SOSYAL BELEDİYECİLİK

Belediyelerin dezavantajlı gruplar ile normalde sportif ve kültürel faaliyetler vs. gibi yapmış olduğu sosyal harcamalarında sosyal hizmet ve yardım alanlarında yoğunlaşması ‘sosyal belediyeçilik’ anlayışını ön plana çıkarmıştır. Belediyelerdeki hangi giderlerinin sosyal harcama kapsamına girdiği ayrıca tartışılması gereken konulardandır.

Merkezi yönetimin sosyal yardım alanındaki yetersizliği ve yerel yönetimleri bu konuda aktif politikalar geliştirmeye ve uygulamaya zorlamaktadır. Ayrıca son yıllarda yapılan yasal değişiklikler ve düzenlemeler sosyal yardım uygulamalarını belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimlerin görevlerinden birisi haline getirmiştir. (Güloğlu ve Es, 2008: 257 akt. Zengin ve Öztaş, 2009: 27). Belediyeler sadece yardıma muhtaç yoksul vatandaşlara temel ihtiyaç maddelerini temin etme göreviyle anılmamalı aynı zamanda danışmanlık edip mahalli müşterek görev ve hizmetleri karşılamak amacıyla faaliyette bulunan ya da aracı olan kurumlardır. Belediyelerin hizmetleri yerine getirmede yeterli olabilmesi mali durumu ve hizmetlerin önceliğiyle yakından ilişkilidir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 6360 sayılı kanun, büyükşehir belediyelerinin organlarına ilişkin düzenlemeler getirmiştir (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014: 183). 2014 tarih ve 6522 sayılı Torba Yasa büyükşehir belediyelerine önemli görevler yüklemiştir. 2014 yılında büyükşehirlerde köyler mahalle olmuş İl Özel İdareleri kapatılmış böylelikle büyükşehir belediyelerinin görev, yetki ve sorumlulukları da çeşitlenmiş ve artmıştır. Ancak 5393 sayılı yeni kanunda belediye, “Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini.” ifade eder diye tanımlanmaktadır. Belediyelerin hizmet alanına giren görevleri giderek çeşitlenmekte ve sosyal içerikli yardımlara daha fazla yer verilmektedir. 5393 sayılı kanunun 14.maddesinin 1.fıkrasının a bendinde nüfusu 50 bini geçen belediyeler ve büyükşehir belediyelerinin görevleri arasında sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetleri sayılmıştır.

SOSYAL HİZMET

Konumuz belediyeler olduğu için belediyelerin sunduğu sosyal hizmetlerin çeşitliliği, içeriği, yoğunluğu, kalitesi ve ne derece etkili olduğu belediyelerin nicel ve nitel büyüklüğü, kaynağı, personelinin niteliği ve vasfı, hizmet verdiği toplumun gelişmişlik düzeyi gibi yapısal özellikleriyle ilgili olarak farklılıklar göstermektedir.

1980’li yıllarda Büyükşehir belediye modelinin yerel yönetim sistemi içine dahil edilmesinin ardından, 1990’lardan itibaren ülkemizde Büyükşehir belediyelerinin sosyal belediyecilik uygulamaları sıklıkla görülmeye başlamıştır. Bu uygulamalar ilk olarak sosyo-kültürel alanlarda yoğunlaşırken, daha sonraları özürülülerden başlayıp toplumdaki dezavantajlı çeşitli gruplara doğru yönelen bir seyir izlemiştir. 2000’li yıllarda da, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile de söz konusu belediyelere, sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında faaliyette bulunmaları için oldukça geniş yetkiler tanınarak, yelpaze daha da genişlemiştir (Güloğlu&Es, 2008: 262 akt. Negiz, 2011: 329). 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ardından 2005 yılında yayınlanması Belediye Kanunu sosyal hizmet ve yardım konularında belediyelere geniş yetki ve görevler yüklemiştir. Bu yasal dayanaklar ile belediyelerin sosyal belediyecilik yanları da güçlenmiştir. Yerel yönetimlerde sosyal hizmet uygulamaları genelde Kanunlar özelde ise belediyelerin faaliyet raporları, stratejik plan, performans planı, yönetmelik ve yönergeleri ile belirlenmektedir.

SOSYAL YARDIM

Sosyal belediyecilik faaliyetleri içinde ele aldığımızda sosyal yardım, farklı ihtiyaç sahiplerine ara sıra belirli esaslar doğrultusunda yapılan sistemli ve dönemsel karşılıksız ve bedelsiz olarak yapılan aynı ve nakdi yardımları kapsamaktadır. Sosyal yardımlarda tüm diğer sosyal hizmetlerde olduğu gibi belediyelerin mali durumları, personelinin donanımı, hizmet alanının büyüklüğü, hizmet ettiği toplumun sosyo-kültürel yapısı, yardımların içeriği, kalitesi ve etkililiği bakımından belediyelere göre değişiklik arz etmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. maddesinde ‘herkesin kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyiliği için gerekli bir hayat standardına, gıdaya, giyeceğe, konuta ve sağlık hizmetlerine, gerekli sosyal hizmetlere ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık yada kendi kontrolünde olmayan başka şartlar altında geçim imkanı bulamama haline karşı güvenceye hakkı’ olduğu temel bir insan hakkı olarak ifade edilmiş (Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin: 2014, 132) tir. Ülkemizde bu durum biraz daha farklıdır. Türkiye, her ne kadar sosyal devlet ilkesini benimsemiş bir ülke olsa da ülkede devletin vatandaşlarına refah sağlaması hak olarak kabul edilmemiş, bunun yerine kendi imkanı ölçüsünde vatandaşlarına olanak sağlayacağı benimsenmiştir (Topçuoğlu, Aksan ve Alptekin: 2014, 134). Kendi imkanları ve oluşturduğu organları yoluyla mali imkanlar çerçevesinde yapılabildiği ölçüde kısmi ve geçici süreli olmak üzere birtakım yardımlar yapılmaktadır.

Türkiye’de başlıca kamu sosyal yardım programları aşağıda sıralanan kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır:

- 1- T.C Emekli Sandığı (2022 sayılı kanun uyarınca yapılan ödemeler)
- 2- Sağlık Bakanlığı (Yeşil Kart Uygulaması)
- 3- Vakıflar Genel Müdürlüğü (İmaret ve muhtaç aylıkları)
- 4- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
- 5- Belediyeler
- 6- İl Özel İdareleri (DPT, “Yoksullukla Mücadele ve Gelir Dağılımının İyileştirilmesi,” Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2007: 36 akt. Zengin ve Öztas, 2009: 25)

Yardım konusu oldukça hassas, sınırları kestirilemeyen çeşitlilik arz eden, yardımda bulunurken baz alınan kıstasların ne derece yeterli olduğu tartışma konusu olabilecek, sonucunun ne derece takip edildiği ve etkili olduğu noktasında sıkıntılı gördüğüm bir faaliyet alanıdır. Yardımların kapsadığı dezavantajlı gruplar arasında da kadın olanların erkeklere nazaran yardım almaya yönelmede daha aktif olduğunu görmekteyiz. Yapılan yardımlarında genelde kadınlara yönelik olmasında kadının *kadınlık* ve *annelik* rollerini taşıması nedeniyle almış olduğu yardım kaynağını evi ve çocukları için kullanmaya eğiliminin daha fazla olması önemli gerekçeler arasında görülmektedir. Böylelikle yardımın etkililiği noktasında da kadınlar daha güvenilir görülmektedir.

ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI VE DAYANAKLARI

Adana Büyükşehir Belediyesi sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini çeşitli örgütsel birimleri aracılığıyla yapmakla beraber muhtaçlara yönelik sürdürdüğü aynı ve nakdi yardım hizmetlerini Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Şube Müdürlüğü bünyesinde yürütmektedir. Dayanakları ise 5216 ve 5393 sayılı kanunlar, Faaliyet Raporu, Performans Programı ve Stratejik Plan, resmi gazetede yayımlanan 6495 sayılı 'Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun' (Mecliste görüşülen son torba yasa) ile 2022 sayılı kanuna göre verilen 2022 maaşlarının muhtaçlık sınırı (asgari ücretin 3'te 1'i olacak şekilde), 10.03.2016 tarih ve 42 sayılı meclis kararına bağlı Sosyal Yardımlar Yönetmeliği ile 16.05.2008 tarih ve 83 sayılı komisyon raporu, son olarak yeni oluşturulan Adana Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı'nın 18.10.2016 tarih ve 787 sayılı Başkanlık Oluru ile oluşturulan Sosyal Market Yönergesi'dir.

Yarımda etkili olan kriterler ön görüşme formu, başvuru dilekçesi, Adana Büyükşehir Belediye Meclisinin 10.03.2008 tarih ve 42 sayılı kararı ile uygulamaya konulan Sosyal Yardım Yönetmeliği'nin 16.maddesinde belirtilen sosyal araştırma incele formundaki kurumların beyanları (vergi dairesi, tapu, ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, ilçe belediyesi, SGK verileri), hanenin durumu (kişi sayısı, öğrenci sayısı, çalışan-çalışmayan-çalışabilir iş gücüne sahip bireyler, hastalık engellilik bakıma muhtaçlık durumlarını belgeleyen rapor veya belgeler (kendisi, eşi, çocuk ve ebeveyn), doğal afet ve yangın raporları ve resimleri, yerinde tespit kurulunun (alt komisyon) raporu, üst kurulun değerlendirmeleridir. Değerlendirme sonucunda başvurusu kabul olmuş yardıma muhtaç yoksul vatandaşlara tek seferlik nakdi yardım veya yeni oluşturulan sosyal market aracılığıyla belirli süreli kapsayan gıda yardımı verilmektedir. Yardımların geçici olmasında başvuran kişilerin durumları ve belediyenin bütçe durumu önemlidir. Sosyal Yardım Yönetmeliği'nin 4.maddesinin ç bendinde "Geçici yardım" sosyal ve ekonomik bir sorunun çözümünde yardımcı olabilmek amacı ile bir, en çok iki defaya mahsus olmak üzere yapılacak yardımları, yine aynı yönetmeliğinin aynı maddesinin j bendinde "Sürekli Yardım" muhtaç kişilere karşılaştıkları hayat güçlüklerinin gidermek amacıyla Belediyenin bütçe imkanları ölçüsünde yapılacak yardımları, ifade eder ibaresi yer almaktadır. Kişinin süreli yardımlara tekrar başvurma esasları ise Sosyal Yardım Yönetmeliği'nde belirtilen esaslara göre yapılmaktadır.

ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNE YARDIM BAŞVURUSUNDA BULUNAN KADINLARIN GENEL DURUMLARINA KISA BİR BAKIŞ

Adana Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Yönetmeliği'nin 7.maddesinde aynı ve nakdi yardım hizmetlerinden yararlanacak kişiler arasında kadınların durumu özel olarak belirtilmemiş olup, kadınların yardımlar

Belediyeye başvuruda bulunan erkelerin bir kısmı belediyeye iş başvurusu amacıyla gelip halkla ilişkiler departmanından maddi durumunun olmaması nedeniyle sosyal yardım başvurusuna da yönlendirilen, çevresi aracılığıyla haberdar olanlardan oluşmaktadır. Kadınlar da yardım arayışının fazla olması nedeniyle çevrelerinden duyma oranları da erkeklere nazaran daha fazla olmaktadır. Yardım amacıyla gelen kadınların çoğu komşunun yardım aldığını onlardan duyduklarını beyan etmektedirler.

Detaylı ve daha geniş zamanlı bir çalışma ile yardım başvurusuna neden olan etkenler kadınların hangi yaş aralığındaki ve hangi durumda olanların daha fazla yardıma başvurdukları vs. gibi birçok verilerle kadınların yoksulluğunun hangi durumlarda ortaya çıktığı daha etraflıca ortaya konulabilir. Sosyal belediyeçilikte hedef dar gelirli kimselere yapılan yardımlar ile dezavantajlı tüm kesimlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir belediyeçilik anlayışı ise de Türkiye'deki sosyal belediyeçilik anlayışının temeli, hane halkına yapılan sosyal yardımlara dayanmaktadır. (Koç ve Ökmen, 2015: 77 akt. İpek ve Çıplak, 2016: 209). Yapılan yardımlar hane içi gelirin baz alınması nedeniyle kadınların hane reisi olduğu yada tek yaşadığı durumların haricinde kadının yoksulluk karşısındaki konumu derecelendirilmesi erkeğin hanedeki konumuna göre şekillenmektedir. Konuyu daha da genişletirsek hanedeki erkeğin yaşı, çalışabilir işgücüne sahip olması (engelli yada hasta olmaması gibi) fakat çalışmaması kadının yardımdan faydalanmasına engel olmaktadır. Kadının hane reisi olduğu hanelerde ise kadının bakmakla yükümlü olduğu küçük çocuğunun bulunması durumu haricinde kadının yaşı ve çalışabilir durumda olup olmaması yardım kriterleri arasındadır. Baktığımız zaman erkeğin çalışabilir durumda olup çalışmaması kadının mağduriyetini arttıran bir sebep olmakla birlikte kadının yardım arayışının da önündeki bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda Adana Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Bakanlığı bünyesinde bulunan Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Şube Müdürlüğü'nün kayıtlı verilerinden yola çıkarak yardım başvuruları içinde kadın başvuru sayısının miktarları verilmektedir.

Tablo 1: Adana Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Birimi Yardım Başvurusu

Toplam Aile Başvuru Sayısı	1121
Kadın Başvuru Sayısı	681
Erkek Başvuru Sayısı	440

Kaynak: Adana Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Şube Müdürlüğü'nün 01.01.2016-03.11.2016 tarihleri arasındaki evrak kayıt verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Görüldüğü üzere kadınların yardım başvurusu 1 yılı bile kapsamayan bir zaman aralığında bile oldukça fazladır. Yılsonuna doğru kış gelmesi yakacak, gıda vb. ihtiyaçların artacağı düşüncesiyle başvuru sayısı artmakta ve başvuruların çoğunluğunu yine kadınlar oluşturmaktadır. Yardım başvurularının aylara göre dağılımına baktığımızda okul dönemlerinde başvuru sayısının arttığını gözlemlemekteyim.

Yoksul ailelerde çocuk bakımı, beslenmesi, çocukların giydirilmesi, yaşlı bakımı, elde edilen az gelirle temel ihtiyaçların karşılanması ve aileyi rahatlatacak sosyal yardımlara erişim çabaları çoğunlukla kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Sosyal yardımlara kadınlar erkeklerden daha fazla başvurmaktadır (Bora, 2002 akt. Şener, 2009: 7). Kadın kendisini bakmakla zorunlu gördüğü çocuğu, hasta eşi, anne-baba ve yakınının mağduriyetini ve ihtiyacını karşılayarak kendisinin de refaha erip üstündeki ağır yükün

kalkacağı düşüncesiyle yardım yollarına başvurmaktadır. Kadın imkanı elverdikçe yada çalışmasına engel teşkil edecek bakıma muhtaç küçük çocuğu ve hastası yoksa eşinin rızasını da alarak ev işlerine temizliğe gitmektedir. Aşağıda Adana Büyükşehir Belediyesi'ne sosyal yardım başvurusunda bulunup da alanların cinsiyete göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 2: Adana Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Birimi Yardım Alan Kişiler

Toplam Yardım Alan Aile Sayısı	544
Yardım Alan Kadın Sayısı	317
Yardım Alan Erkek Sayısı	227

Kaynak: Adana Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Şube Müdürlüğü'nün 01.01.2016-03.11.2016 tarihleri arasındaki Yardım yapılanlar kayıt dökümanından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Görüldüğü üzere kadınlara yapılan yardımlar daha fazladır. Başvuru yapma konusunda kadınların erkeklere nazaran daha aktif olmaları yardım başvurusunda adın sayısının fazla olmasının nedenleri arasındadır. Başvuran kadın sayısının erkek sayısından fazla olması yardım alan kadın sayısının da erkek sayısından fazla olması sonucunu doğurmaktadır. Sonuçta yapılan yardımlar sadece kadına ya da erkeğe yapılmadığı gibi değerlendirilirken de ailenin genel durumu göz önünde bulundurulduğundan başvuruların kabul ya da ret olması bu durumlara bağlı olarak değişmektedir.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı yetkilileri yardımların geçici olması, insanları tembelleğe alıştırmaması, balık tutmanın öğretilmesi vb. argümanlarla yardımlara yükledikleri anlamları açığa vurmaktadırlar (Şener, 2009: 8).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yoksulluk sadece kadına has bir olgu olmamakla beraber kadının yoksulluğu hissetmesinin daha fazla olmasının altında toplumun da meşrulaştırdığı biyolojik ve somut olan farklı yapısal özelliklere atfedilmiş toplumsal ve soyut rollerin etkisi oldukça belirgindir. Hem hane içi hem de toplumsal bazda etkisi görülen kadın-erkek eşitsizlikleri kadının yoksulluğunu derinleştiren ve kadını yoksullukla mücadeleye iten faktörlerin en etkililerindedir.

Yerel yönetimlerin yoksulluk sonuçlarını hafifletme yollarından biri olarak karşımıza çıkan sosyal yardım hizmetlerinin sosyal politika ve sosyal devlet algısı içindeki amacı, yeri, neye hizmet ettiği, sonuçlarının ne derece etkili olduğu ve disipline edildiği konularında karmaşıklıklar mevcuttur. Yardımların muhtaç durumdaki kişileri bağımlılığa itmemek gibi bir yaklaşımla uyguladıkları sürekli olmayan, koşullarının ve ne yardımı yapılacağına tam olarak belli olmadığı yardımlar yerine daha düzenli, alt yapısı oluşturulup sağlanmıştır, verilerin düzenli ve takip edilebilir olduğu yardım politikaları uygulanmalıdır. Yardıma gelen kadınların durumlarının hanedeki genel gelir toplamına göre değerlendirilmesi nedeniyle kadınların mağduriyetinin çıplaklığının görülmesi zorlaşmıştır. Kadının yoksulluğuyla mücadelede kadının hane içindeki konumunu güçlendirmeye bağlı olarak yapabilirliğinin etkenleştirilmesi önemli bir yer tutmaktadır.

KAYNAKÇA

BAL, Hüseyin(2008). *Kent Sosyolojisi*, Fakülte Kitabevi, İstanbul, s.245-247.

BARUT, Kaşif, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Knaunu-5393 Sayılı Belediye Kanunu-5747 Sayılı Kanun-6360 Sayılı Kanun-Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği, (Adana Büyükşehir Belediyesi-Yazı İşleri ve Kararlar Dairesi Başkanlığı-31.07.2015 sayı ve 546 sayı ile kayıtlı kitapçığı)

ÇELİK, Abdullah(2014). Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Bedliyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* ,s.5.

GÜL, Hüseyin, KİRİŞ, Hakan Mehmet, NEGİZ, Nilüfer ve GÖKDAYI(2014). İsmail , *Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset*, Detay Yayıncılık, Ankara, s.183.

TOPÇUOĞLU, Abdullah, AKSAN, Gamze ve ALPTEKİN, Duygu(2014). *Yoksulluk ve Kadın* (s. 342), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, s. 20-21-132-134-342-343-344-347.

İPEK, Selçuk, ÇIPLAK, Benan(2016). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik ve Sosyal Bütçe Uygulamaları: Çanakkale Belediyesi Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, s. 209.

KARAKOYUN, İlhan(2013). Yardımlar ve Yoksulluk, *Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi*, Diyarbakır, s.23.

MIES, Maria(2008). *Son Sömürge: Kadınlar (1988)*, Çev. TEMURTÜRKAN, Yıldız, İletişim Yayınları, İstanbul, s.83.

NEGİZ, Nilüfer (2011). Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri Açısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma ve Değerlendirme Açısından Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Isparta, s.329.

ŞENER, Ülker (Eylül 2009). Kadın Yoksulluğu. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV Değerlendirme Notu)*, s.2-7-8.

Zengin, Eyüp, Öztaş, Cemal(Ocak-Şubat-Mart 2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Yardımlar: Üsküdar Belediyesi Örneği. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi* 4. Cilt, s.27.

Ayrıca Bakınız:

Adana Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 10.03.2008 tarih ve 42 sayılı kararı.

Adana Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 12.05.2016 tarihinde toplanan Komisyon Kararı.

Adana Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 16.05.2008 tarih ve 83 sayılı kararı.